

۳۷۴
۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰
۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

۳۷۴

دانشکده علوم انسانی

۱۳۸۰ / ۸ / ۱۵

پایان نامه دوره کارشناسی لرشد کتابداری و علوم اطلاع رسانی

بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیات علمی

دانشگاه بیرجند

011874

سیده طیبه (مضانی)

۳۸۱۷۴

استاد راهنما

جناب آقای دکتر یمینی دوستدار

استاد مشاور

جناب آقای دکتر علی شکویی

مهر ۱۳۸۰

۳۸۱۷۴

تاییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم اکبری سیده سیمه رضایی
تحت عنوان «بررسی نیازهای امداد عالی اعضای هیأت علمی دانشگاه تبریز»

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضاء هیئت داوران

۱- استاد راهنما	جناب آقای دکتر محبی درویشدار
۲- استاد مشاور	جناب آقای دکتر علی شیری
۳- استاد ناظر	جناب آقای دکتر جعفرزاده
۴- استاد ناظر	سرکار خانم دکتر زندیان
۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	جناب آقای ...

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به امور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته کتابداری و علم اطلاع رسانی است که

در سال ۱۳۸۰ در دانشکده ریاضیات علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب

آقای دکتر یحیی درستیار و مشاوره سرکار خانم/ جناب آقای دکتر علی شکویی از

آن دفاع شده است.

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به

مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه

کند.

ماده ۵: دانشجوی تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از

ضریب مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود از طریق دادگاه.

مبادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرصه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب سیده طیبه رضایی دانشجوی رشته کتابداری و علم اطلاع رسانی مقطع کارشناسی ارشد تعهد نمود

و مصوبات اجزای آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

تقدیم به پدر و مادر گرامیم که در راه تحصیل من از هیچ کمکی دریغ نکردند و این راه پر مشقت را بر من هموار ساختند و در تمامی مراحل تحصیل مشوقم بوده‌اند.

تقدیم به همسر مهربانم که دریای صبر و محبت است و مهر او گرمابخش زندگی‌ام و شکوفایی‌ام ثمره ایثار اوست.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از زحمات بیدریغ کلیه اساتید بزرگواری که چون چراغی تابناک فراسوی تاریکیها را بر دیدگان مشتاقم روشن کردند تشکر میکنم این سپاسگزاری نه در خور زحمات آنهاست بلکه در حد بیان قاصر من که زحماتشان را علیم حکیم سزا دهد.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر یحیی دوستدار بواسطه راهنماییهای بیدریغشان در طول انجام مراحل مختلف این تحقیق بی نهایت تشکر و قدردانی می نمایم.

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی شکویی که افتخار مشاوره و کسب نظر از محضرشان را داشته‌ام بسیار سپاسگزارم.

چکیده:

در این پژوهش بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه بیرجند، میزان استفاده آنها از منابع اطلاعاتی و شناخت مشکلات آنها در دستیابی به اطلاعات مورد توجه بوده است. روش تحقیق، تحلیلی می‌باشد. اطلاعات لازم بوسیله پرسشنامه از اعضای هیأت علمی دانشگاه جمع‌آوری شد. از ۱۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۷۵ درصد تکمیل و برگردانده شد. در تجزیه و تحلیل یافته‌ها از آزمونهای آنالیز واریانس، کای اسکور (X^2) و جداول توافقی استفاده شد. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

● بین استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه بیرجند از اطلاعات با منابع و روش‌های کسب اطلاع و دستیابی آنها به اطلاعات رابطه معنی‌داری وجود دارد.

● بین تجربه، مدرک تحصیلی اعضای هیأت علمی با نیازهای اطلاعاتی آنها رابطه معنی‌داری وجود دارد. فرضیه اول رد و فرضیه دوم در مواردی تأیید شد.

نتایج نشان داد که: بیش از نیمی از جامعه مورد مطالعه دارای سابقه کار کمتر از ۱۰ سال است. از لحاظ مدرک تحصیلی بیش از ۷۰ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد می‌باشند. بیشتر اساتید دارای فعالیت آموزشی پژوهشی بوده و کلیه آنها دارای فعالیت آموزشی می‌باشند. اعضای هیأت علمی علاقه زیادی برای روز آمد کردن اطلاعات و افزایش مطلوبیت کارآیی در تدریس از خود نشان می‌دهند و انگیزه بسیار کمی برای رقابت با همکاران متخصص دارند. بیشترین نوع اطلاعات مورد جستجوی آنها نتایج تحقیقات تجربی و اخبار و اطلاعات علمی و فنی و کمترین میزان جستجو مربوط به اطلاعات مشخصه‌های پروانه‌های ثبت و اختراع می‌باشد. بیشترین منبع مورد استفاده آنها، کتب و نشریات ادواری است. مهمترین کانالهای غیررسمی مورد استفاده اساتید، تماس با همکاران داخل کشور استفاده از تجارب شخصی و حضور در گردهماییهای علمی داخل کشور می‌باشد. تعداد کمی از اساتید از کانالهای حضور در گردهماییهای خارج از کشور و عضویت در انجمنهای علمی خارج از کشور استفاده می‌کنند.

از عوامل عمده عدم دستیابی به اطلاعات موجود نبودن منبع در کتابخانه و به موقع نرسیدن اطلاعات مورد نیاز می‌باشد.

متداولترین روش جستجوی اطلاعات استفاده از مشاهده مستقیم قفسه‌ها می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۵۲ درصد اعضای هیأت علمی از کامپیوتر استفاده می‌کنند و ۷۱ درصد آنها از فرد یا افرادی در امر جستجوی اطلاعات کمک می‌گیرند. بیشتر اساتید در امر جستجوی اطلاعات از همکاران کمک می‌گیرند و ۸۴ درصد اساتید ارزش بیش از متوسط را برای کتابخانه قائل می‌باشند و ۷۰ درصد اساتید از کتابخانه دانشکده محل خدمت خود جهت کسب اطلاعات مورد نیازشان استفاده می‌کنند در زمینه استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی، اکثریت اساتید از شبکه اینترنت استفاده می‌کنند.

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
ج	فهرست جداول

فصل اول- معرفی پژوهش

۲	۱-۱ مقدمه
۴	۲-۱ بیان مسئله
۵	۳-۱ اهمیت پژوهش
۶	۴-۱ اهداف پژوهش
۷	۵-۱ فرضیه‌های پژوهش
۷	۶-۱ محدودیت‌های پژوهش
۷	۷-۱ تعریف واژه‌ها

فصل دوم- مروری بر مطالعات گذشته

۱۰	۱-۲ مطالعات انجام شده در ایران
۱۵	۲-۲ مطالعات انجام شده در خارج از کشور

فصل سوم- روش پژوهش

۲۱	۱-۳ نوع پژوهش
----	---------------------

۲-۳ جامعه پژوهش ۲۱

۳-۳ روش گردآوری اطلاعات ۲۱

۴-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها ۲۱

فصل چهارم- یافته‌ها و تجزیه و تحلیل آنها

فصل پنجم- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱-۵ نتیجه‌گیری ۴۹

۲-۵ پیشنهادهای پژوهش ۵۱

۳-۵ پیشنهاد برای پژوهشهای آینده ۵۴

کتابنامه

فارسی ۵۶

لاتین ۵۸

پیوستها

پیوست شماره ۱- نمونه پرسشنامه ۶۱

پیوست شماره ۲- آزمون‌های به کار رفته ۶۸

پیوست شماره ۳- گزارش وضعیت کلی دانشگاه بیرجند در سالهای ۷۹-۷۸-۷۷... ۷۴

چکیده انگلیسی ۹۸

فهرست جداول

عنوان

صفحه

- جدول شماره ۱. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه بر حسب دانشکده محل خدمت ۲۳
- جدول شماره ۲. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه بر حسب میزان تجربه ۲۴
- جدول شماره ۳. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه بر حسب مدرک تحصیلی ۲۴
- جدول شماره ۴. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه بر حسب مرتبه علمی ۲۵
- جدول شماره ۵. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه بر حسب زبان خارجی مورد استفاده در تحقیقات ۲۵
- جدول شماره ۶. توزیع فراوانی انگیزه‌های اعضای هیأت علمی از جستجوی اطلاعات ۲۶
- جدول شماره ۷. توزیع فراوانی نوع اطلاعات مورد جستجوی اعضای هیأت علمی ۲۷
- جدول شماره ۸. توزیع فراوانی منابع اطلاعاتی (رسمی) مورد جستجوی اعضای هیأت علمی ۲۸
- جدول شماره ۹. توزیع فراوانی کانالهای غیر رسمی اطلاعات مورد استفاده اعضای هیأت علمی ۲۹
- جدول شماره ۱۰. توزیع فراوانی عوامل مؤثر بر عدم دستیابی اعضای هیأت علمی به اطلاعات مورد نیاز ۳۰
- جدول شماره ۱۱. توزیع فراوانی روشهای جستجوی اطلاعات کتابشناسی توسط اعضای هیأت علمی ۳۲
- جدول شماره ۱۲. جدول توافقی مدرک تحصیلی و انگیزه تهیه و انتشار مطالب علمی ۳۶
- جدول شماره ۱۳. جدول توافقی مدرک تحصیلی و نتایج تحقیقات تجربی به عنوان یکی از انواع اطلاعات مورد جستجو ۳۷
- جدول شماره ۱۴. جدول توافقی مدرک تحصیلی و نشریات ادواری به عنوان یکی از منابع اطلاعاتی رسمی .. ۳۸
- جدول شماره ۱۵. جدول توافقی مدرک تحصیلی و کانال غیر رسمی ارتباط با همکاران داخل کشور ۳۹
- جدول شماره ۱۶. جدول توافقی مدرک تحصیلی و استفاده از کامپیوتر ۴۰
- جدول شماره ۱۷. جدول توافقی مدرک تحصیلی و استفاده از کاوشهای پیوسته (online) ۴۱
- جدول شماره ۱۸. جدول توافقی تجربه و استفاده از پایگاههای اطلاعاتی کامپیوتری ۴۳
- جدول شماره ۱۹. جدول توافقی تجربه و ارزش کتابخانه‌ها در نزد اساتید ۴۴
- جدول شماره ۲۰. جدول توافقی تجربه اعضای هیأت علمی و استفاده از کامپیوتر ۴۵

فصل اول :

معرفی پژوهش

مقدمه

بیان مسئله

اهمیت پژوهش

اهداف پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

محدودیت‌های پژوهش

تعریف واژه‌ها

مقدمه

در عصری زندگی می‌کنیم که به آن عصر دانایی، ارتباطات و اطلاعات نام داده‌اند. عصری که به جای انقلاب صنعتی در مرحله گذشته با انقلاب اطلاعات آغاز شده است. مقالات علمی و فنی، گزارشهای تحقیقاتی، نشریات و کتابهای متنوعی در سطح جهان با حجم انبوهی منتشر می‌شود، و علاوه بر افزایش کمی منابع علمی، تنوع و شکل‌های مختلف اطلاعات در خور اهمیت است. وجود این مسائل، ذخیره و بازیابی اطلاعات را مطرح ساخته است. بنابراین می‌توان گفت مشخصه این عصر چگونگی تولید و توزیع اطلاعات است.

از آن جا که هدف از تهیه و تولید اطلاعات مرتفع ساختن نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان است، از طرفی میان آنها و اطلاعات مورد نیازشان رابطه پویایی وجود دارد، کسب اطلاعات از استفاده‌کنندگان می‌تواند در شناخت نیاز اطلاعاتی آنان مؤثر باشد به عبارتی از آن جا که رسالت هر نظام اطلاع‌رسانی تسریع بخشیدن به امر

بهره‌گیری استفاده‌کنندگان آن است، شناخت استفاده‌کننده، نیازهای آنان و روشهایی که جهت کسب اطلاع به کار می‌گیرند، برای هر نظام ضروری است. یکی از گروههای مهم استفاده‌کننده اطلاعات را اعضاء هیأت علمی دانشگاهها تشکیل می‌دهند.

اهمیت دسترسی مؤثر این گروه به اطلاعات و نقشی که آنها در اشاعه فرهنگ و علوم متعدد به دانش‌پژوهشان و دانشجویان دارند، موجب مطالعات بسیار بر روی منابع و روشهای کسب اطلاع این گروه در کشورهای مختلف جهان شده است. اگر چه سابقه تحقیق در این زمینه طولانی است، اما به علت رشد روزافزون اطلاعات و تنوع نیازهای محققان و وجود مشکلات بسیار در دسترسی به اطلاعات هنوز هم مطالعات مختلفی در این مورد صورت می‌گیرد.

در این پژوهش به بررسی و شناخت نیازهای اطلاعاتی اعضاء هیأت علمی دانشگاه بیرجند پرداخته شده است تا گام مؤثری در مشخص ساختن نیازهای این قشر از جامعه باشد.

بیان مسئله

اطلاعات و اطلاع‌رسانی نقش مهمی در توسعه و پیشرفت جوامع بعهده دارد. امروزه اشاعه اطلاعات اهمیتی بیشتر از ذخیره مدارک یافته است. دستیابی به اطلاعات صحیح و روزآمد در هر مرحله از تحقیق ضروری و با اهمیت است. از طرفی تعداد بسیاری از محققان کشور را دانشگاهیان تشکیل می‌دهند و به نظر می‌رسد که مهمترین منبع کسب اطلاعات آنها کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاهی و تخصصی باشد. در اغلب موارد استفاده‌کنندگان در امر دستیابی به اطلاعات لازم دچار مشکل می‌شوند. مهمترین عوامل مؤثر در عدم دستیابی عبارتست از عدم آشنایی یا آگاهی استفاده‌کنندگان از امکانات موجود در مراکز اطلاع‌رسانی، عدم آشنایی با منابع کتابخانه، عدم شناخت نقش واسطه‌ای کتابداران و ... که این عوامل همه مربوط به استفاده‌کنندگان می‌باشد ولی در مواردی نیز به دلیل آنکه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، استفاده‌کنندگان خود، روشها، انگیزه و نیازهای اطلاعاتی آنها را به خوبی نمی‌شناسند، منابع و خدمات مناسبی را ارائه نمی‌کنند، که هر دو حالت منجر به عدم دستیابی استفاده‌کنندگان به منابع مورد نیاز می‌شود.

افزایش حجم اطلاعات و وجود موانع بسیار در راه دسترسی به اطلاعات علمی موجب شده است که دانشمندان و محققان گاه بدون اطلاع از مطالعات قبلی در زمینه موضوعی خود، دست به تتبع زده و با صرف هزینه و وقت بسیار کارهایی را انجام دهند که جز دوباره‌کاری نتیجه‌ای حاصل نمی‌شود. هدف هر سازمان و مرکز اطلاع‌رسانی رفع نیازهای استفاده‌کنندگان است و در صورتی که این مراکز شناخت کامل از مراجعان، روشها و منابع مورد نیاز آنها داشته باشند می‌توانند با

تصمیم‌گیریهای درست از صرف بودجه‌های غیرضروری، خریدهای نادرست منابع کاسته و با مطالعه روشها و عادات استفاده‌کنندگان از مشکلات آنها بر راه دسترسی به اطلاعات آگاه شده و در نوع خدمات و نحوه ارائه آنها تغییرات لازم را اعمال نمایند. جهت حل چنین مشکلاتی از دهه ۱۹۴۰ مطالعات بسیاری بر روی نیازها و رفتارهای گروههای استفاده‌کنندگان آغاز شده و همچنان ادامه دارد.

پژوهش حاضر به بررسی نیازهای اطلاعاتی گروه خاصی از این استفاده‌کنندگان، یعنی اعضاء هیئت علمی دانشگاه بیرجند از جنبه‌های مختلف یعنی نوع منابع اطلاعاتی مورد استفاده، شیوه‌های کسب اطلاعات، هدف و کاربرد اطلاعات، راههای دستیابی به اطلاعات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، نوع زبان خارجی مورد استفاده و اهمیت روزآمد بودن اطلاعات برای این گروه می‌پردازد. امید است نتایج حاصل از این پژوهش بتواند اطلاعات زیر بنایی باارزشی را برای بهبود خدمات اطلاع‌رسانی و گزینش مجموعه در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی فراهم آورد.

اهمیت پژوهش

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی به عنوان یک نهاد آموزشی و پژوهشی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند. هیچ مرکز تحقیقاتی بدون برخورداری از یک کتابخانه مجهز به منابع کافی و روزآمد قادر به ادامه تحقیق نیست. از آنجا که کتابخانه‌ها، اغلب در امر اطلاع‌رسانی دچار مشکلات و کاستی‌هایی می‌باشند نتایج حاصل از تحقیق حاضر می‌تواند به شناخت روشهای جستجوی اطلاعات و اهداف و انگیزه‌های مراجعان و الگوهای رفتاری آنان در امر اطلاع‌یابی کمک نماید و